

І.А. ЮР'ЄВА, канд. екон. наук, доц. НТУ «ХПІ»;
О.В.КАСЯН, студент НТУ «ХПІ»

МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

У статті розглянуто вітчизняні та національні моделі соціальної відповідальності, наведені основні національні особливості застосування теорії соціальної відповідальності соціальної відповідальності на різних рівнях їх використання. Охарактеризовано підходи до складової системи соціальної відповідальності на підприємстві, визначено принципи соціального захисту соціальної відповідальності. Здійснено аналіз застосування складових моделей соціальної відповідальності в Україні.

Ключові слова: соціальна відповідальність, моделі, теорії, держава, соціальна група, суспільство, поняття, підходи, рівні соціальної відповідальності, принципи

Вступ. Основними елементами суспільної організації, її фундаментом, є суспільні відносини, соціальна структура суспільства і право власності. В основі теорії соціальної відповідальності організації лежить теорія систем. Система - це ціле, створене із частин і елементів для цілеспрямованої діяльності. Іноді систему визначають як сукупність взаємозалежних діючих елементів. Ознаками системи є безліч складових її елементів, єдність головної мети для всіх елементів, наявність зв'язків між ними, цілісність і єдність елементів, наявність структури та ієрархічності, відносна самостійність і наявність управління цими елементами. Соціальна відповідальність - Соціальна відповідальність - відносини між особистістю і соціальною групою, суспільством, які базуються на усвідомленому виконанні ними взаємних зобов'язань і своїх обов'язків, що впливають із нормативних актів, що регулюють соціальні відносини, а також із традицій, принцип, який повинен полягати в основі бізнесу для забезпечення благополуччя суспільства, а не тільки для максимізації прибутку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням аспектів соціальної відповідальності присвячені роботи закордонних вчених М. Портера, Чарлза В.Л. Гіла, Карнегі, Г. Ленсена, М. Фрідмена, О. Шелдона, К. Девіса, С. Задека. Серед учених і експертів, які впровадили значимий внесок і своє бачення в розвиток проблем соціальної відповідальності на різних рівнях керування народним господарством, необхідно відзначити: Антонова В.Г., Благова Ю.Е., Беляєву І.Ю., Данилову О.В., Іванову Е.І., Комаровського В.В., Костина С.А., Литовченко С.Е., Папаєва С.Т., Туркіна С.В., Тульчинського Г.Л., Фролову Т.Л., Цигалова Ю.М., Шеїна В.І. та ін. В Україні та ближньому зарубіжжі проблемі впровадження соціальної відповідальності присвячені теоретичні та практичні розробки відомих у цій

© І.А. Юр'єва, О.В.Касян, 2015

сфері учених: В. Алопійя, , Е, А. Базилука, Г. Башняніна, М. Бутко, В. Воробей, С. Ілляшенко, С. Князя, О. Кузьміна, А. Садекова, М. Стародубської, М. Туган-Барановського, В.М. Шаповала та низки інших.

Мета дослідження. Метою дослідження є визначення моделей соціальної відповідальності, підходів їх застосування.

Матеріали досліджень. Існує декілька національних моделей соціальної відповідальності, кожна з яких відповідає національним традиціям, напрямкам розвитку економіки, стилям управління, суспільно-економічному укладу, особливостям функціонування громадських інститутів та правовим нормам конкретних країн. Розглянемо основні національні моделі соціальної відповідальності. Основною особливістю американської моделі є значна ініціатива бізнес-спільноти, відносно слабе регулювання з боку держави і другорядна роль громадських організацій. Американський уряд переносить рішення великої кількості соціальних проблем на місцевий рівень. У таких умовах місцева влада вимушена активно взаємодіяти з місцевим бізнесом. У США розповсюджена практика використання корпоративних фондів, за допомогою яких вирішуються соціальні проблеми по визначених напрямках. Основними напрямками соціальної діяльності є пенсійні, освітні, медичні програми. Соціальні ініціативи знаходять підтримку з боку держави у вигляді податкових пільг. Дана модель соціальної відповідальності передбачає свободу підприємств у визначенні рівня залучення до вирішення соціальних проблем. Разом з цим використовуються законодавчо закріплені механізми, що стимулюють підприємства і дозволяють зменшити державне втручання. Таким чином можна окреслити специфічні риси цієї моделі :

- має місце добровільний характер участі бізнесу у вирішенні соціальних проблем;
- втручання держави відбувається шляхом заохочення соціально відповідальної діяльності;
- соціальна діяльність компанії має чітко окреслені напрями;
- пріоритетом є вирішення соціальних проблем на рівні місцевої громади та окремого регіону;
- компанії контролюють цільове використання витрачених коштів та очікують на конкретні результати заходів.

Головна риса європейської моделі соціальної відповідальності полягає у значному державному регулюванні. Компанії не займаються самостійним вирішенням соціальних проблем, а активно взаємодіють з державними органами, некомерційними організаціями та іншими громадськими інститутами.

Основні особливості цієї моделі такі:

- спостерігається високий рівень інтеграції соціальної діяльності у загальну стратегію розвитку компанії;

- держава виступає у ролі інституту, який визначає правила поведінки і слідкує за їх виконанням;
- існує високий рівень уваги з боку громадськості;
- має місце проведення економічного обґрунтування соціальних заходів і контроль за їх ефективністю;
- благодійні заходи не є поширеними, що обумовлено високим рівнем податків, відсутністю пільг та інших стимулів.

Основним фактором розвитку японської моделі соціальної активності є культурні традиції країни. Соціальна відповідальність пов'язана з колективною взаємодією всередині підприємства та діловою взаємодією між корпораціями. Характерними особливостями японської моделі є:

- значний вплив держави, яка довгий час приймала участь у стратегічному плануванні розвитку промисловості;
- поширеність соціально-побутових ініціатив, що спрямовані на задоволення потреб працівників;
- забезпечення соціально-побутових благ на колективній основі;
- розповсюдження серед компаній практики володіння об'єктами соціальної інфраструктури.

Існує низка інших національних моделей, зокрема скандинавська, німецька, британська. Однак визначальним фактором формування національної моделі є ступінь участі держави в процесах соціалізації бізнесової діяльності, а отже можна виділити три типи моделей соціальної відповідальності:

- модель активного втручання держави, характеристикою якої є надання соціальних благ на загальній основі та урахуванням інтересів усіх сторін (західноєвропейські країни);
- модель обмеженого втручання держави у вирішення соціальних проблем, що характеризується другорядним впливом уряду, при цьому основна роль відводиться компаніям (Японія);

-модель реактивного втручання держави, що характеризується мінімальною участю владних інститутів у вирішенні соціальних питань (Базовим правовим документом, який регламентує права та обов'язки держави і громадянина, є Конституція України. Вона визначає нашу країну суверенною і незалежною, демократичною, соціальною та правовою державою (ст. 1), а людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку – найвищою соціальною цінністю. Підкреслюється також, що держава відповідає перед людиною за свою діяльність, а утвердження і забезпечення прав та свобод людини є головним її обов'язком (ст. 3). Важливим для розуміння ролі соціальної відповідальності в управлінській діяльності, що має сприяти всебічним процесам модернізації в Україні, є аналіз основних стратегічних і програмних документів, які регламентують ці процеси сьогодні. На

глобальному рівні соціальна відповідальність окреслює пріоритети світового розвитку, людської цивілізації завдяки міжнародним домовленостям щодо запровадження сталого розвитку (м. Ріо-де-Жанейро, 1992 р., м. Йоганнесбург, 2002 р., м. Ріо-де-Жанейро, 2012 р.). Разом з тим світова спільнота розробила систему стандартів та рекомендацій, реалізація яких сприяє запровадженню сталого розвитку, а саме: стандарт ISO 14000 в галузі систем екологічного менеджменту, GRI – рекомендації щодо звітності в галузі сталого розвитку, міжнародний стандарт із соціальної відповідальності ISO 26000, ISO 9001:2000 тощо. Сталий розвиток визначено ООН як основний напрям розвитку цивілізації на XXI століття, а Україна має зайняти активну позицію для започаткування процесу змін

Висновки. Отже, на основі вищесказаного можна сказати, що система соціальної відповідальності являє собою сукупність дій держави, організації, підприємців, особистості, що впливають на якість життя членів суспільства, це добровільний внесок організації в розвиток суспільства, соціально-економічної та екологічної сфер, спрямований на розвиток і якісне поліпшення їх даних, форма саморегуляції особистості, яка виражається в усвідомленні себе причиною вчинків і їх наслідків, виступати причиною змін (або протидії змінам), що в свою чергу відтворює її національні моделі.

Список літератури: 1. Визначення: корпоративна соціальна відповідальність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://csrgender.org.ua/discrimination/53-zagalna-informaciya-pro-ksv-ta-ender.html>. 2. *Galayda T. O. Roly korporativnoy sotsialnoy vidpovidalnosti pidpriemstv u rozvytku systemy sotsialnoho partnerstva v Ukraini* / Т. О. Галайда, В. В. Скриль, О. М. М'яло // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. — 2012. — № 4 (62). — С. 280–283. 3. Корпоративная социальная ответственность [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.veb.ru/common/upload/files/veb/kso/ksobook2011.pdf>. 4 *Business for social responsibility. Overview of Corporate social responsibility.* [Электронный ресурс]. — [2003]. — режим доступа: <http://www.hbs.edu/> 5. Корпорация, социальная ответственность и местные власти. Модели эффективного сотрудничества: Сборник материалов по результатам исследования аспектов взаимоотношений корпораций, местных властей, а также системы внебюджетных отношений. М.: Институт города. 2003. С. 20.

Bibliography (transliterated): 1 *Vyznachennya: korporatyvna sotsial'na vidpovidal'nist'* [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://csrgender.org.ua/discrimination/53-zagalna-informaciya-pro-ksv-ta-ender.html>. 2. *Halayda T. O. Rol' korporativnoy sotsial'noy vidpovidal'nosti pidpriyemstv u rozvytku systemy sotsial'noho partnerstva v Ukraini* // Т. О. Halayda, V. V. Skryl', O. M. Myalo // Visnyk ZhDTU. Seriya: Ekonomichni nauky. — 2012. — No 4 (62). — P. 280–283. 3. *Korporativnaya social'naya otvetsvennost'* [Elektronnij resurs] – Rezhim dostupu: <http://www.veb.ru/common/upload/files/veb/kso/ksobook2011.pdf>. 4 *Business for social responsibility. Overview of Corporate social responsibility.* [Elektronnyy resurs]. — [2003]. — Rezhim dostupu: <http://www.hbs.edu/> 5. *Korporacija, social'naya otvetsvennost' i mestnye vlasti. Modeli jeffektivnogo sotrudnichestva: Sbornik materialov po rezul'tatam issledovaniya aspektov vzaimootnoshenij korporacij, mestnyh vlastej, a takzhe systemy vnebudzhetnyh otnoshenij.* Moscow: Institut goroda 2003. P. 20.– 2013. - No 1.

Надійшла (received) 04.03.2015